

РЕЦЕНЗИЯ

на проф. д-р Йоана Спасова-Дикова,
Институт за изследване на изкуствата – БАН, сектор „Театър“,
член на научно жури по процедура за присъждане на научната
степен „доктор на науките“ на проф. д-р Мирослава Кортенска,
с дисертационен труд на тема
„П. К. Яворов – разширяване на културноисторическото му
наследство – драматургия, критика, преводи, театрална дейност“,
професионално направление
8.4. „Театрално и филмово изкуство“,
Югозападен университет „Неофит Рилски“

Проф. д-р Мирослава Кортенска е утвърден театрален критик, културолог и медиен експерт. Тя е преподавател в катедра „Кино, телевизия и театър“ в Югозападен университет „Неофит Рилски“, Благоевград (от 2000 г.) и изследовател на културните процеси на XX век. Завършва театрознание през 1976 г. в класа на проф. Любомир Тенев. Защищава докторска дисертация през 1988 на тема „Кръгът мисъл“. Хабилизационният ѝ труд е „Културен компас“, с който тя става доцент през 2000 година. На академичната длъжност „професор“ в ЮЗУ е от 2012 година.

Проф. Кортенска е с впечатляващ административен опит в областта на театралната практика и управлението на културата, което подпомага и нейната научноизследователска дейност и откриването на актуални теми и „бели полета“ за проучване. От 1976 до 1991 г. работи като драматург в Драматичен театър – Стара Загора и в Държавен сатиричен театър. От 1993 до 1996 г. е преподавател и заместник-декан на Магистърски факултет в Нов български

университет (НБУ). Ръководител е на магистърска програма „Журналистиката като четвърта власт“ в НБУ. Преподава и в Американския университет в Благоевград. През 1997 г. е съветник в Комисията по култура и медии в 38-то Народно събрание и експерт по написването на Закона за електронни медии. От 2002 до 2005 г. е член на Художествения съвет на Българската национална телевизия (БНТ). От 2008 до 2010 г. е член на Художествения съвет на Българското национално радио (БНР), програма „Христо Ботев“. След това, от 2009 до 2011 г. е автор и водещ на предаването „Врата към Европа“ по БНР, програма „Христо Ботев“, което получава две награди от Комитета по образование на Европейската комисия през 2009 и 2010 г. Автор е на множество коментари, статии и анализи по болезнени въпроси на българския преход в електронните и печатни медии на България. През 2011 и 2012 г. е член на изпълнителния съвет на Фонд „Научни изследвания“. През 2013 и 2014 г. е автор и водещ на седмичното телевизионно предаване за култура „От другата страна“, News 7. От 2018 е член на Постоянната комисия по хуманитарни науки и изкуства към НАОА.

Представеният дисертационен труд на тема „П. К. Яворов – разширяване на културноисторическото му наследство – драматургия, критика, преводи, театрална дейност“ на проф. Мирослава Кортенска е в обем 318 страници. Част от него е публикувана в книгата „Яворов и театърът. Драматургия, критика, театрална дейност“, издателство „Захари Стоянов“ през 2016 г.

Трудът е плод на дългогодишни проучвания на своя автор, който задълбочава и продължава изследванията си за периода на българската култура след Освобождението и за значимите български интелектуалци от началото на XX век. Във фокуса на вниманието на

Кортенска като учен, театровед по образование, попадат предимно събития и личности, свързани с театралната култура, но анализирани в един по-широк културологичен и европейски контекст.

Изследването е интердисциплинарно. В основата си то следва теоретико-исторически подходи и разглежда въпроси, свързани с културноисторическото наследство и националната идентичност.

Централен обект на изследване е един от първостроителите на съвременна България след Освобождението П. К. Яворов. Той е един от двигателите за изграждането на една нова публична среда, с нов цивилизационен ориентир, с нов вкус, с нови ценности, с мисионерски принос. Яворов е сред личностите от следосвобожденското поколение, което дава нов хоризонт, обърнат към модерното и космополитното в процесите на европеизиране на българската култура. Яворов е една от емблемите на българския културен напредък през първата половина на XX век.

Основните задачи на изследването са свързани със систематизирането на нови факти и източници, провеждане на анализи, даване на публичност на проучванията и представяне на нова периодизация на наследството на Яворов, което включва и драмите му от един новооткрит от изследователката четвърти период.

Предложеният труд има ясна структура. Той е организиран в три глави. Започва с въведение, в което се дискутира необходимостта от разширяване на прочита на културноисторическото наследство на Яворов не само като гениален поет, но и като културен будител, член на литературния кръг „Мисъл“ с особени приноси в областта на драматургията, театъра, изграждането на културните институции в началото на XX век.

В първа глава „Яворов – траектория на българското, знак на модерността, емблема на културното мисионерство“ се разглежда един ясно обособен период в творчеството на Яворов, когато той се обръща към драматургията и написва двете си драми „В полите на Витоша“ (1912 г.) и „Когато гръм удари, как ехото заглъхва“ (1913 г.). Изследването е центрирано най-вече върху тези две пиеси, поставени на сцената на Народния театър, които по думите на Кортенска, са „своеобразен творчески връх в модерната изповедност на кризите на личността“. Подчертано е, че драматургът замисля и прави още други девет драматургични опита, които не успява да завърши. Сред тези по-ранни драматургични опити са „Кърджалии“, „При раздяла“, както и нереализираният му проект за драма „Индже“ и недовършената пиеса „Боян Магесникът“. Не е подмината и преводаческата дейност на Яворов, който превежда пиеси за репертоара на театъра. Две от тях са съвместно със Славейков – „Укротяване на опърничавата“ и „Ромео и Жулиета“ на Шекспир, които се играят на първата ни сцена през 1909 г. Има и един негов превод от френски на „Саломе“ от Оскар Уайлд. Необходимо е да се отбележи, че в тази част приносно значение има проучването на архивни документи, свързани с двете поставени пиеси на Яворов като артистически секретар на Народния театър – „В полите на Витоша“ и „Когато гръм удари, как ехото заглъхва“.

Изследването се фокусира върху анализа на една важна линия в творческата биография на Яворов – изповедния тон на поета, който постепенно се разгръща в стремеж към самоанализ, към проникване в житейските драми, в психологическите лабиринти на героите на пиесите му. Трагическото, усложнено виждане за света и човека в поезията на Яворов, от късния му период, се прелива и задълбочава в

драматургията му, в театъра, като най-точен израз на неговото творческо развитие в първото десетилетие на XX век. Такава е логиката на изследването на сложните творчески процеси, очертаващи пътя на Яворов – от „затвореността“ на поезията към „отвореността“ на драмата, от интровертност, поглед към собствения свят към екстравертност, търсене на публичност.

Втора глава е посветена на дейността на Яворов като артистически секретар на Народния театър 1908-1914 г. В нея, на базата на проучване на редица изворови източници и по-късни коментари, се разкрива ролята на писателя като драматург, допринесъл за повдигането на художественото ниво на репертоара на първия ни театър, както и като режисьор, който провежда детайлна работа с актьорите върху текста. Разгледан е и приносът на Яворов в изграждането на една от най-важните институции в нова България – Народния театър, който е духовен крепител на националната ни идентичност, език и култура.

В трета глава става дума за театралната критика на Яворов като член на литературния кръг „Мисъл“ и един от авторите на едноименното списание, в която той поставя въпросите за теорията и техниката на драмата, за репертоара, за националната драматургия, за режисурата, за актьорската игра. Подчертано е, че особено важна роля изиграва статията му „Две български пиеси“ (за „Към пропаст“ на Иван Вазов и „Зидари“ на П. Ю. Тодоров, сп. „Мисъл“ 1908 г., кн.8-10), в която той откроява естетическите платформи на „младите“ и „старите“ в тогавашната литература. Друга негова важна критическа статия е за пиесата на Тодоров „Самодива“, в която прави паралел между „босящите“ на Горки и „несретниците“ на Тодоров като изтъква социалния профил на горкиевите герои и общочовешкия формат в

търсенията на своя събрат от „Мисъл“. Авторката изтъква, че Яворов е автор и на театрална критика за спектакли на Народния театър сред които се откроява текстът му за „Вуйчо Ваньо“ на Чехов, постановка на Пенчо Славейков, 1908 г., както и няколко актьорски портрета за Христо Ганчев, Атанас Кирчев, Иван Попов и Васил Кирков.

Като положително качество на труда може да бъде посочено изготвянето на театрален летопис на П. К. Яворов, който да послужи за по-нататъшни анализи на неговото творчество и приноси като театрал. В него ден по ден се описва дейността на Яворов в областта на драмата и театъра.

Има приложение с разчетени протоколни книги на Яворов от Артистичния съвет на Народния театър, които се публикуват за първи път и показват конкретната свързаност на Яворов с цялостната дейност на Народния ни театър.

Изготвен е и летопис на постановките по Яворови пиеси на сцената на Народния театър.

Приложен е илюстративен материал: портрети, факсимилета на документи и издания, театрални афиши, програми и снимки от спектакли и др.

В послеслова специален акцент е поставен върху един от приносните моменти на труда, а именно обособяването на театрален период в творчеството на Яворов в края на неговия жизнен път.

Проф. Кортенска има редица публикации по темата, което е едно от изискуемите наукометрични показатели.

Допълнително е представена библиография и на други монографии като „Културен вертикал“, 1998 г.; „Културен компас“, 2006 г.; „Културната мисия на кръга „Мисъл“, 2008 г.; публицистичната книга „Глас от общественото мнение“ (100

коментара за българския преход)“, 2011 г., както и на редица студии и статии. Тези текстове отговарят на критериите съответно за научни монографии, студии и статии в специализирани издания, формулирани в ЗРАСРБ и се приемат за оценка.

Представените трудове са съотнесими и с ориентировъчните показатели и критерии за участващите в конкурсите, обявени от ЮЗУ „Неофит Рилски“.

Трудът се отличава с добросъвестност, задълбоченост, анализ на множество архивни документи и материали, част от които не са публикувани, както и на редица статии, книги, свързани с личността и творчеството на Яворов.

Приносно в изследването е събирането на нови факти, документи и техният анализ, което подпомага изготвянето на нова периодизация на творческото дело на П. К. Яворов и обособяването на четвърти период в наследството му. Период, свързан с интереса му към драмата и театъра, с неговите преводи, театрална критика, с цялостната му дейност в Народния театър (1908–1914 г.).

Теоретично, изследването очертава нови измерения на модернизирание, на реформаторство и на мисионерство, твърде характерна черта на кръга „Мисъл“, след Освобождението.

Трудът има последваща образователна приложимост, тъй като е свързан с пълноценно познание за една личност като Яворов, класик, изучаван на всички образователни нива в България.

В по-нататъшни разработки би могло да се разширят и задълбочат театроведските анализи на драматургията и постановките по Яворови пиеси и тяхната публична рефлексия и обществена значимост, както и неговото влияние за по-нататъшното развитие на българския театър.

Представеният дисертационен труд, който е плод на дългогодишни изследвания на проф. Кортенска на кръга „Мисъл“ и на живота и делото на П. К. Яворов, особено в областта на театъра – една твърде слабо проучена област, както и останалите научни и научно-приложни публикации в национални и международни издания на проф. д-р Мирослава Кортенска по темата, отговарят на изискванията за придобиване на научната степен „доктор на науките“. Разработката е приносна по отношение на задълбоченото събиране, систематизиране и анализ на изворовия материал. Трудът носи белезите на интердисциплинарно изследване. В него са направени важни обобщения за българската културна идентичност и процеси през XX век. Бих искала да отбележа, че с всички свои дейности като учен и преподавател, както и със своята популяризираща изкуствата публицистика проф. Кортенска допринася за развитието на театралното изкуство и култура в България, затова давам положителна оценка и предлагам да ѝ бъде присъдена научната степен „доктор на науките“.

Дата:

05.10.2019

Рецензент:

Проф. д-р Йоана Спасова-Дикова

REVIEW

Prof. Dr. Joanna Spasova-Dikova,
Institute of Art Studies – BAS, *Theatre Division*,
Member of the Scientific Jury on the procedure for awarding the Doctor
of Science degree of Prof. Dr. Miroslava Kortenska,
with a dissertation on a topic
*P. K. Yavorov – Expansion of His Cultural and Historical Heritage –
Dramaturgy, Criticism, Translations, Theatrical Activity*,
professional direction
8.4. Theatre and Film Arts,
Southwestern University “Neofit Rilski”

Prof. Dr. Miroslava Kortenska is a renowned theatre critic, cultural scientist and media expert. She is a lecturer at the Department of Cinema, Television and Theatre at Southwestern University “Neofit Rilski”, Blagoevgrad (since 2000) and a researcher on cultural processes of the twentieth century. She graduated in theatrical studies in 1976 in the class of Professor Lyubomir Tenev. She defended her doctoral thesis in 1988 on *The Circle Misal*. Her habilitation work is *Cultural Compass*, with which she became an associate professor in 2000. She has been at the academic post of professor at SWU since 2012.

Prof. Kortenska has impressive administrative experience in the field of theatre practice and cultural management, which also supports her research activities and the identification of current topics and *white fields* for study. From 1976 to 1991 she worked at the Drama Theater – Stara Zagora and at the State Satirical Theatre. From 1993 to 1996 she was a lecturer and deputy dean of the Master's Faculty at New Bulgarian University (NBU). She was the head of the Master's program in *Journalism as a Fourth Authority* at NBU. She also teaches at the American University in Blagoevgrad. In 1997, she was an advisor to the Committee on Culture and Media at the 38th National Assembly and an expert on

the writing of the Electronic Media Act. From 2002 to 2005 she was a member of the Artistic Council of the Bulgarian National Television (BNT). From 2008 to 2010 she is a member of the Artistic Council of the Bulgarian National Radio (BNR), program *Hristo Botev*. Then, from 2009 to 2011, she authored and hosted the *Door to Europe* program on BNR, *Hristo Botev* program, which received two awards from the European Commission's Education Committee in 2009 and 2010. She has authored many comments, articles and analyzes on painful issues of the Bulgarian transition in the electronic and print media of Bulgaria. In 2011 and 2012 she was a member of the Executive Board of the Research Fund. In 2013 and 2014 she is the author and host of the weekly television program for culture, *On the other hand, News 7*. From 2018 she is a member of the Standing Committee on Humanities and Arts at NAEA.

The presented dissertation on the topic P. K. Yavorov – *Expanding His Cultural and Historical Heritage – Dramaturgy, Criticism, Translations, Theatrical Activity* by Professor Miroslava Kortenska has a volume of 318 pages. Part of it is published in the book *Yavorov and the Theatre. Playwriting, Criticism, Theatrical Activity*, 2016 by Publishing House *Zahari Stoyanov*.

The work is a result of many years of research by its author, who has deepened and continued her research on the period of Bulgarian culture after the Liberation and on the significant Bulgarian intellectuals since the beginning of the twentieth century. The focus of Kortenska's attention as a scholar and theatre therapist is mainly on events related to the theatrical culture, but analyzed in a broader cultural and European context.

The study is interdisciplinary. At its core, it follows theoretical and historical approaches and addresses issues related to cultural and historical heritage and national identity.

The central object of study is one of the pioneers of modern Bulgaria after the liberation of P.K. Yavorov. It is one of the engines for building a new public environment, with a new civilization, with a new taste, with new values, with a

missionary contribution. Yavorov is among the personalities of the post-liberation generation, which gives a new horizon, turned to the modern and cosmopolitan in the processes of Europeanization of the Bulgarian culture. Yavorov is one of the emblems of Bulgarian cultural progress in the first half of the twentieth century.

The main tasks of the study are related to the systematization of new facts and sources, conducting analyzes, publicizing the studies and presenting a new periodization of Yavorov's legacy, which includes his dramas from a newly discovered by the researcher fourth period.

The proposed work has a clear structure. It is organized into three chapters. It begins with an introduction that discusses the need to expand the readings of Yavorov's cultural and historical heritage not only as a brilliant poet, but also as a cultural activist, a member of the Literary Circle *Misal* with special contributions in the fields of dramaturgy, theatre, and cultural construction. institutions in the early twentieth century.

The first chapter *Yavorov – the Trajectory of the Bulgarian, a Sign of Modernity, an Emblem of Cultural Missionary Work* overviews a clearly distinct period in Yavorov's work when he turned to dramaturgy and wrote his two plays *At the Foot of the Vitosha Mountain* (1912) and *When a Thunder Strikes, How the Echo Dies* (1913). The research is centered mainly on these two plays, staged at the National Theatre, which, in Kortenska's words, are “a kind of creative peak in the modern confession of personality crises”. It is emphasized that the playwright is considering and making nine other dramatic attempts which he fails to complete. These earlier dramaturgical attempts include *Kardzhalii*, *At Separation*, as well as his unrealized drama project *Indge* and the unfinished play *Boyan the Magician*. The translation activity of Yavorov, who translates plays for the repertoire of the theatre, is also discussed. Two of them are in association with Slaveikov – Shakespeare's *The Taming the Shrew* and *Romeo and Juliet*, which were played on our first stage in 1909. There is also one more translation from the French of *Salome* by Oscar Wilde. It should be noted that in this part the study of

archival documents related to the two plays by Yavorov as artistic secretary of the National Theater – *At the Foot of Vitosha Mountain* and *When the Thunder Strikes, How the Echo Dies* is of great importance.

The research focuses on the analysis of an important line in Yavorov's creative biography – the confessional tone of the poet, which gradually unfolds in the pursuit of self-analysis, penetration into the dramas of life, into the psychological labyrinths of the characters in his plays. The tragic, complicated vision of the world and man in Yavorov's poetry, from his later period, overflows and deepens in his dramaturgy, in the theatre, as the most accurate expression of his creative development in the first decade of the twentieth century. Such is the logic of exploring the complex creative processes that shape Yavorov's path – from the *closedness* of poetry to the *openness* of drama, from introversion, a view of one's own world to extraversion, a search for publicity.

The second chapter is devoted to the activity of Yavorov as artistic secretary of the National Theatre (1908-1914). Based on a study of a number of well-known sources and later comments, the role of the writer as a playwright contributing to the raising of the artistic level is revealed. the repertoire of our first theatre, as well as a director who works extensively with the actors on the text. The contribution of Yavorov to the construction of one of the most important institutions in the new Bulgaria – the National Theatre, which is the spiritual support of our national identity, language and culture, is also considered.

Chapter three deals with Yavorov's theatrical criticism as a member of the Literary Circle *Misal* and one of the authors of the eponymous journal, in which he raises questions about the theory and technique of drama, repertoire, national dramaturgy, directing, and acting. It is emphasized that his article *Two Bulgarian Plays* (about *To the Abyss* of Ivan Vazov and *Masons* by P. J. Todorov, journal *Misal* 1908, Vol. 8-10) plays a particularly important role, in which he highlights the aesthetic platforms of the *young* and *old* in the literature of the time. Another important critical article is about Todorov's play *Samodiva*, in which he draws a

parallel between Gorky's *barefoots* and Todorov's *losers* by pointing out the social profile of Gorky's heroes and the all-human format in the searches of the Circle *Misal*. The author points out that Yavorov is also the author of a theatre critique of the performances of the National Theatre, among which his text on Chekhov's *Uncle Vanya*, directed by Pencho Slaveikov, 1908, as well as several portraits of Hristo Ganchev, Atanas Kirchev, Ivan Popov and Vasil Kirkov.

Positive quality of work is the elaboration of a theatrical chronicle of P. K. Yavorov's life, which will serve for further analyzes of his work and contributions. It describes day-to-day activity of Yavorov in the field of drama and theatre.

There is an appendix with protocol books by Yavorov from the Artistic Council of the National Theatre, which is published for the first time and shows the concrete connection of Yavorov with the overall activity of our National Theatre.

A chronicle of Yavorov's plays on the stage of the National Theatre is also published.

Attached is illustrative material: portraits, facsimiles of documents and publications, theatrical posters, programs and photographs of performances and more.

In the afterword, a special emphasis is placed on one of the contributing moments of the work, namely the differentiation of the theatrical period in the works of Yavorov at the end of his life.

Prof. Kortenska has a number of publications on the topic, which is one of the required scientometric criteria.

In addition, bibliographies of other monographs such as *Cultural Vertical*, 1998; *Cultural Compass*, 2006; *The Cultural Mission of the Thought Circle*, 2008; the journalistic book *Voice of Public Opinion (100 Comments on the Bulgarian Transition)*, 2011, as well as a number of studies and articles are presented. These

texts meet the criteria for scientific monographs, studies and articles in specialized editions and are accepted for evaluation.

The submitted works are also related to the indicators and criteria for the participants in the competitions, announced by SWU *Neofit Rilski*.

The work is distinguished by conscientiousness, thoroughness, analysis of numerous archival documents and materials, some of which have not been published, as well as a number of articles, books, related to Yavorov's personality and creativity.

What is more, the study gathers new facts, documents and their analysis, which helps to prepare a new periodization of P. K. Yavorov's creative work and distinguish a fourth period in his life. Period related to his interest in drama and theatre, his translations, theatre criticism, and his entire activities at the National Theatre (1908–1914).

Theoretically, the study outlines new dimensions of modernization, reform, and missionary, a very characteristic feature of the Circle *Misal* after Liberation.

The work has a subsequent educational relevance, as it is related to a complete knowledge of a person like Yavorov, a classic studied at all educational levels in Bulgaria.

Further developments could extend and deepen the theatrical analyzes of Yavor's dramaturgy and their public reflection and social significance, as well as its influence on the further development of the Bulgarian theatre.

The dissertation presented is a result of many years of research by Prof. Kortenska on the Circle *Misal* and the life and work of P. K. Yavorov, especially in the field of theatre, which is a very poorly researched field. The publications in national and international editions of Prof. Dr. Miroslava Kortenska on the topic, meet the requirements for obtaining the degree of Doctor of Science. The development has contributed to the in-depth collection, systematization and analysis of spring material. The work bears the marks of an interdisciplinary study. It provides important summaries of Bulgarian cultural identity and

processes in the twentieth century. I would like to point out that Prof. Kortenska contributes to the development of theatrical art and culture in Bulgaria with all her activities as a scientist and lecturer, as well as with her art-promoting journalism. Therefore I give a positive assessment and propose Prof. Kortenska to be awarded with the Doctor of Science degree.

Date:

10/05/2019

Reviewer:

Prof. Dr. Joana Spasova-Dikova